

KOMMENTAR

[◀ INDHOLD](#)

DETTE MATERIALE ER OPHAVSRETSLIGT BESKYTTET OG MÅ IKKE VIDeregIVES

BENJAMIN BOYSEN

HVAD FATTER LACAN GØR, DET ER ALTID DET RIG- TIGE – ELLER ER DET?

Replik til René Rasmussens kommentar i KØK # 113

Min artikel 'Når psykiateren har brug for en psykiater: Om Jacques Lacans 'spejllæsning' af James Joyce' (KØK # 111) har fået lacanianeren René Rasmussen til at fare i blækhuset.

Ikke blot finder han min tese "problematisk og uvederhæftig" (158), den er også "injurierende" (160) i forhold til Lacan og hans efterladte. Rasmussen opstiller en række kritikpunkter, der søger at underbygge denne påstand.

Faglig uenighed er stimulerende og ofte intellektuelt frugtbar, men desværre giver Rasmussens replik ikke anledning til en faglig drøftelse eller udveksling af ideer, da den snarere er et sammensurium af misforståelser, 'stråmænd', postulater og fejlinformationer. Jeg vil i det næstfølgende korrigere dem én efter én i overensstemmelse med Rasmussens nummerering.

Først og fremmest tager Rasmussen afgørende fejl, når han hævder, at min "hovedtese" er, "at Lacan har projiceret sin galskab over i Joyce" (158). Lacans mentale helbred er ikke emnet for min artikel, og intetsteds

gør jeg mig overvejelser herom. I stedet kredser artiklen om grænserne for fortolkning og faldgruberne i *enhver* fortolkningssituation som sådan (hvad jeg kalder for 'spejllæsningen'). Derfor søger jeg *ikke* at levere en "diagnose" (159) af Lacan, som Rasmussen fejlagtigt hævder. Med Lacans eklatante fejllæsning af Joyce som *eksempel* argumenterer jeg i stedet for, at fortolkningssituationen rummer en fare for ren projektion og ren identifikation, idet denne relation grundlæggende er bestemt af begær. Heri består 'spejllæsningen', der altså ikke er en diagnose af et subjekt, men en beskrivelse af en latent galskab eller selvmodsigelse, der potentielt kan præge *enhver* fortolker eller fortolkning. At overse dette forhold er, efter min bedste vurdering, kun muligt for en temmelig overfladisk læsning af min artikel.

I sit afsnit om 'Boysens biografisme' søger Rasmussen at gå i rette med fem forhold:

1. Rasmussen hævder, at Lacan ikke sætter lighedstegn mellem Joyce og romanpersonen Stephen. Her kan jeg blot pege på de grelle eksempler, jeg citerer i min artikel (Boysen 32-37), ligesom jeg må konstatere, at Rasmussen står ret alene med sit synspunkt. Eksempelvis giver Jean-Michel Rabaté – en stor beundrer af Lacan og en eminent Joyce-forsker – i *Jacques Lacan: Psychoanalysis and the Subject of Literature* (2001) følgende forklaring: "Hvad der er særdeles pinligt for en litteraturkritiker er, at Lacan systematisk henviser til 'Joyce', når han taler om Stephen Dedalus" (163-164).

◀ INDHOLD

DETTE MATERIALE ER OPHAVSRETLIGT BESKYTTET OG MÅ IKKE VIDERE GIVES

2. Når jeg skriver, at en del af Joyces reservationer over for Stephens teori kommer til udtryk gennem Buck Mulligan, så hævder Rasmussen, jeg gør mig skyldig i det samme, jeg bebrejder Lacan. Han konkluderer således: "Buck Mulligan er her lig med Joyce" (158). Dette er en forkert slutning. En forfatter kan naturligvis udtrykke et synspunkt gennem sine karakterer uden i øvrigt at identificere sig uforbeholdent med dem. Joyce er selvfølgelig *ikke* lig med Mulligan, blot fordi han lader ham give stemme til nogle drilske indvendinger i forhold til Stephen.

3. Rasmussen mener endvidere, at jeg – modsat Lacan – har misforstået Joyces forhold til sin far. Lacan hævder, at Joyce nærede afsky for sin far (som Stephen). Men med citater fra Ellmann (Boysen 45) peger jeg på forskellige udsagn fra Joyces side, hvor han fremhæver sin store kærlighed til faderen. Rasmussen ved imidlertid bedre og skriver, at både Ellmann og Brenda Maddox' biografi om Nora (sidstnævnte citerede jeg ikke i denne sammenhæng) vidner "om det utroværdige ved disse udsagn om faderen" (158). Tja, hvis vi ser bort fra Ellmanns citater fra Joyces egen mund, så skriver Brenda Maddox faktisk, at Joyce – modsat sin bror Stanislaus, der "hadede sin far lidenskabeligt" – elskede og beundrede faderen: "alene han [Joyce] blandt dem [sine søskende] elskede sin far, beundrede hans ødselhed og skattede enhver stump, han kunne huske af den gamle mands åndfuldheder (*wit*)" (Maddox 118). Selv om Rasmussen her er i modstrid med Joyce, Ellmann og Brenda Maddox, så har Lacan nu engang slået

fast, at Joyce (ligesom sin romankarakter Stephen Dedalus) foragtede sin far, så det må vel alligevel være det rigtige.

4. Lacans påstand om, at Joyce havde "en slap pik" (Lacan 15) skal ikke tages bogstaveligt, men betyder, ifølge Rasmussen, at Joyce døjede med sin identitet som mand. Det på trods af, at Joyce med sin kunst søgte at dekonstruere, hvad det vil sige at være en 'rigtig' mand, idet han plæderede for "the new womanly man" (Joyce 1986: 403) samt "the modern manaboutwoman type" (Joyce 1975: 151), dvs. en flydende kønsidentitet. Ingen tvivl om, at Joyce var en speciel mand med en noget speciel seksualitet, men brevene levner ingen tvivl om, at parret havde et aktivt og rigt kærligheds- og sexliv. Og såfremt jeg har misforstået Lacans udsagn om Joyces "slappe pik", da står jeg i hvert fald ikke alene. Jean-Michel Rabaté skriver f.eks.: "Lacan fremsætter nu den uvenlige (*uncharitable*) hypotese, at Joyce først og fremmest blev forfatter, fordi han ikke var viril nok" (173). Rabaté er i øvrigt (modsat mig) ganske begejstret for Lacans Joyce-tolkning, men dog (modsat Rasmussen) ikke blind for nogle af de mere kuriøse og bizarre forhold i Lacans fortolkning.

5. Uden at præcisere, hvordan de konkrete punkter i Elisabeth Roudinescos biografi skulle være fejlagtige eller problematiske i forhold til min argumentation, går Rasmussen nu efter manden i stedet for bolden, idet han hævder, at Roudinescos værk er på niveau med *Se og Hør* (159), hvorfor jeg altså har bygget min "diagnose [sic!]" på en sladderbiografi" (159). Udtalelsen om Eli-

sabeth Roudinesco er dybt uretfærdig og grotesk. Men tag ikke mine ord for gode varer, hør i stedet, hvad Jean-Michel Rabaté har at sige: “Denne bog er uundværlig, hvis man ønsker at forstå det kulturelle fænomen lacanianismen i dets lokale og universelle dimensioner. Det er ikke så meget en samling af saftige anekdoter som en seriøs og historisk tilgang til Lacans kulturrevolution [...] den tålmodighed hun [Roudinesco] udviser, når hun udreder alle de indviklede detaljer i forhold til Lacans livslange flirt med filosofien, fra Spinoza til Hegel og videre til Heidegger, beviser, at det så sandelig var på høje tid med en kritisk, rigoristisk og historisk vurdering af Lacans værk og kulturelle påvirkning” (215). For Rasmussen er problemet med Roudinesco nok snarere, at hun ikke “tøver med at fremvise de mørke sider af Lacan”, om end hun fuldt ud “yder hans genialitet retfærdighed” (*ibid.*).¹

A. Rasmussen anfører, at der ikke er belæg for at hævde, at Lacan mener, at Joyce var præget af storhedsvanvid. Jeg henviser her blot til min artikel passim og noterer mig, at Rasmussen atter står alene med sit synspunkt i forhold til den kritiske litteratur om Lacans Joyce-læsning. Derudover hævder jeg *ikke*, modsat hvad Rasmussen skyder mig i skoene, at Lacan mener, at Joyce var psykotisk, men at Joyce havde en psykotisk struktur, der blev holdt i

ave af hans skrivelser. Jeg hævder ikke, at *Finnegans Wake* indeholder et opløst sprog – tværtimod. Det er Lacans påstand (Lacan 96). Jeg hævder desuden *ingenlunde*, at et psykotisk sprog nødvendigvis må være opløst. Idet jeg ikke betragter Joyces sprog som et symptom på en psykotisk struktur (modsat Lacan), mener jeg heller ikke, at Lacans utålelige sen-stil, hvor han begynder at tale og skrive i en form for parodi på *Finnegans Wake*, udtrykker Lacans galsskab. Snarere hans narcissistiske identifikation. Også hér er Rasmussen galt afmarcheret.

B. Rasmussen mener, jeg tager fejl, når jeg hævder, at Lacan er fanget i en narcissistisk identifikation ift. Joyce. Ud over de nævnte eksempler i min artikel (Boysen 32-37) må jeg blot konstatere, at synspunktet nyder stor konsensus i sekundærlitteraturen (cf. Jean Michel Rabaté (2001), Geert Lernout (1990), Luke Thurston (2004), Jean-Louis Houdebine (1984) og Elisabeth Roudinesco (1997)). Nestor Braunstein (se min litteraturliste) hævder ligefrem, at Lacan ligger under for en subjektiv identifikation med Joyce.

C. Lacans udsagn (Lacan 164, 166) om, at Joyce har opsagt sit abonnement på det ubevidste, har jeg, ifølge Rasmussen, fuldstændigt misforstået. At forka- ste fadernavnet for at opfinde sit eget, som Lacan hævder, var tilfældet med Joyce, og derved opsige sit abonnement på det ubevidste, kan dårligt forstås anderledes, end at Joyce netop ikke lod sig slå til tåls med de menneskelige barrierer: Han søgte at undslippe sproget ved at opfinde sit eget, og han prø-

¹ Dette forhold har Raymond Tallis formuleret mere kradsbørstigt i sin berømte anmeldelse af bogen i *The Times Higher Education Supplement*, hvor han skriver, at bogens største fortjeneste består i “the discovery that Lacan was the shrink from hell” (31.10.1997)!

vede at undslippe historien og de almenmenneskelige begrænsninger ved at opfinde sin egen historie (*Finnegans Wake*). Herved underlagde han sig ikke, men usurperede den sociale og kollektive orden givet ved den Anden. Dette mener jeg stadig er en rimelig tolkning af udsagnet. Jeg opfordrer interesserede læsere til selv at konsultere tekststederne.

D. Modsat, hvad Rasmussen skriver, hævder jeg *ikke*, at datteren Lucias skizofreni stammede fra Noras slægtled. Det eneste, jeg skriver, er, at en *eventuel* biologisk nedarvet sygdomstilbøjelighed synes mere sandsynlig i forhold til Noras slægtslinje, der led under flere tilfælde af skizofreni, hvad Joyces imidlertid ikke gjorde. Desuden bruger jeg *heller ikke* de genetiske sygdomsforhold til at frikende Joyce for en eventuel psykotisk struktur. I det hele taget tager jeg ikke stilling til, hvorvidt Joyce var præget af en psykotisk struktur eller ej; det eneste, jeg påpeger, er, at Lacans præmisser for at argumentere herfor falder fuldstændig til jorden ved nærmere eftersyn.

E. Hvis Rasmussen havde læst min artikel opmærksomt fra ende til anden, ville han vide, at jeg ikke giver Lacan ret og modsiger mig selv, når jeg omtaler Joyces tendens til "megalomani" og Joyces udsagn om, "at det var kunsten, der skabte tilværelsen og ikke omvendt" (Boysen 44). For udsagnene kvalificeres i deres sammenhæng. Jeg forklarer nemlig omhyggeligt (Boysen 45-46), hvorledes Joyce (modsat Lacans påstand) utrætteligt understreger, hvordan kunstneren nødvendigvis

må holde sin narcissisme skak gennem identifikationen og engagementet med familien som institution, kvinden, historien, sproget og den anden. Modsat Stephens ideal om den eksilerede kunstnergud, William Shakespeare (som Lacan mener Joyce har til fælles med sin romanfigur), betyder dette, at kunstneren, ifølge Joyce, *ikke* kan slutte sig om sig selv på narcissistisk vis som en guddom. Faktisk opfattede Joyce sin skrift som en særlig kærlighedsdiskurs, hvilket – insisterede han – indebærer en opgivelse af jeget som givet af og begrundet i sig selv. For de videre aspekter vedrørende Joyces skrift som kærlighedsdiskurs, henviser jeg til min doktordisputats *The Ethics of Love: An Essay on James Joyce* (700 sider, Syddansk Universitetsforlag 2012). Med andre ord står udsagnene, som Rasmussen citerer, jo ikke alene og kan ikke forstås isoleret fra deres sammenhæng.

Afslutningsvis vil jeg gerne kommentere et sidste punkt i Rasmussens replik. Han hævder nemlig, at modsat mig, der har baseret min artikel på "en sladderbiografi [Elisabeth Roudinescos]" (Rasmussen 159), dér har Lacan i det mindste udvist den pli at sætte sig ordentligt ind i tingene ved at have læst samtlige af Joyces værker, den vigtigste sekundærlitteratur om ham og ved at have konsulteret førende Joyceeksperter i Paris (*ibid.*). Dette er interessant, for så vidt som jeg i min artikel rejser spørgsmålet om, hvorvidt Lacan overhovedet var klædt ordentligt på til at beskæftige sig kvalificeret med Joyce – hvilket Jean-Louis Houdebine f.eks. klart afviser i sin *Excès de langage (Hölderlin, Joyce, Duns Scot, Hopkin, Cantor, Sollers)* (191). Efter min artikel

blev trykt i K&K (# III) i vinterhalvåret 2011, blev spørgsmålet imidlertid afklaret ved en heldig tilfældighed. For det viste sig rent faktisk, at Lacan – da han gav sin forelæsning ved det femte internationale James Joyce-symposium d. 16. juni 1975 på Sorbonne i Paris – *ikke* havde læst nogen af Joyces bøger fra ende til anden med undtagelse af *Dubliners!* Denne oplysning fik jeg i juni 2011 i Pasadena ved den 27. nordamerikanske James Joyce-konference i en samtale med den anerkendte Joyce-forsker Patrick McCarthy (bl.a. forfatter til *The Riddles of Finnegans Wake* (1980) og *Ulysses: Portals of Discovery* (1989)).

McCarthy deltog i konferencen i Paris i 1975 og overværede Lacans forelæsning. I en e-mail til mig d. 6. juli 2011 (som jeg gerne deler med interesserede læsere) uddyber han vores samtale i Pasadena. McCarthy skriver, at Lacan nævnte Clive Harts *Structure and Motif in Finnegans Wake* (1962) så hyppigt, at han begyndte at undre sig over, hvor meget af Lacans analyse af *Finnegans Wake* der var baseret på Lacans egen læsning, og hvor meget han havde lånt fra Hart. En dag eller to senere mødte McCarthy James Atherton, forfatter til den kanoniserede *The Books at the Wake: A Study of Literary Allusions in James Joyce's Finnegans Wake* (1959). Atherton fortalte, at han var blevet inviteret på middag med Lacan aftenen før. McCarthy nævnte sine overvejelser om, hvor meget Lacan egentlig stod i gæld til Harts bog, og nævnte muligheden af, at Lacan ikke havde læst hele *Finnegans Wake*. Atherton sagde, at han havde gjort sig lignende overvejelser, hvorfor han under middagen direkte havde spurgt Lacan, om han havde

læst hele *Finnegans Wake*. Lacan svarede Atherton, at nej, han havde ikke læst nogen af Joyces bøger fra ende til anden med undtagelse af *Dubliners*, men at han havde læst Clive Harts *Structure and Motif in Finnegans Wake*. Med andre ord indrømmede Lacan, at hans kendskab til Joyce var meget begrænset. Det udelukker naturligvis ikke, som McCarthy skriver i sin e-mail, at Lacan måske på et senere tidspunkt har læst alle Joyces værker i deres helhed. Men mht. juni 1975, hvor han offentligt begyndte at komme med erklæringer om Joyces værk, er det højest interessant, at han ikke havde læst særlig meget af det samt havde støttet sig til et kritisk studie for det meste af sin viden om *Finnegans Wake*. Jeg takker her Patrick McCarthy for denne viden.

Rasmussen skriver, at min såkaldte “diagnose” af Lacan “står i vejen for, at Lacans ideer faktisk udgør nogle af de mest revolutionerende inden for psykoanalysen siden Freud, og at de formentlig er de mest udbredte siden Freud” (160). Som forklaret foretager jeg *ikke* en diagnose af Lacans mentale helbred, men demonstrerer, hvorledes hans fortolkning af Joyce er en eklatant fiasko (hvilket Rasmussens replik altså ikke har ændret ved). Herudover anerkender jeg fuldt ud, at Lacan er en original og spændende tænker (som jeg i øvrigt selv har haft gavn af i mit eget arbejde), men det er ikke ensbetydende med, at vi i ærbødighed og ærefrygt over for mesteren skal være blinde for hans fejl og mangler. I den forstand må Nietzsche vitterlig siges at ramme plet, når han skriver, at “man takker en lærer dårligt, hvis man altid vedbliver at være elev” (65).

Med andre ord: Hvad fatter Lacan gør, det er *ikke* altid det rigtige.

Benjamin Boysen er adjunkt og dr.phil. ved Center for Litteraturvidenskab, Syddansk Universitet. Har udgivet At være en anden: Essays om intethed, ambivalens og fremmedhed hos Francesco Petrarca og William Shakespeare (2008) samt The Ethics of Love: An Essay on James Joyce (2012).

Litteraturliste

- Boysen, Benjamin. "Når psykiateren har brug for en psykiater: Om Jacques Lacans 'spejllæsning' af James Joyce". *K&K* III (2012): 27-48.
- Braunstein, Nestor. "El ego lacaniano". *Las suplencias del Nombre del Padre*. Red. Helí Morales & Daniel Gerber. Mexico: Siglo 21, 1998. 53-74.
- Braunstein, Nestor. "La clínica en el nombre propio". *El Laberinto de las Estructuras*. Red. Helí Morales Ascencio. Mexico: Siglo 21, 1998. 70-96.
- Joyce, James. *Finnegans Wake*. New York: Penguin Books, 1975.
- Joyce, James. *Ulysses* (Red. Hans Walter Gabler). New York: Random House, 1986.
- Lacan, Jacques. *Le séminaire XXIII – Le sinthome*. Paris: Seuil, 2005.
- Maddox, Brenda. *Nora: The Real Life of Molly Bloom*. Boston: Houghton Mifflin, 1988.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm. *Således talte Zarathustra: En bog for alle og ingen*. København: Lindhardt og Ringhof, 1996.
- Rabaté, Jean Michel. *Jacques Lacan: Psychoanalysis and the Subject of Literature*. New York: Palgrave, 2001.
- Rasmussen, René. "Når litterater diagnosticerer". *K&K* III (2012): 158-162.

